

Et qui vectus equo radians fulgentibus armis,
Se posuit scisso præcipitare foro.
Quique per adjunctas primævo in Marte catenas,
Ionias Tyrio sanguine tinxit aquas.
Illum etiam titulis rebar super æthera vectum,
Qui tenuit Phrygios obsidione lares,
Iliacosque inter proceres, qui Marte superbo,
Inclytus, Æmonio tractus ab axe perit.
Quique giganteo superavit robore monstra,
Unde Molorchæi signa leonis habet.
1303 Hos ego credideram nimium nimiumque
Qui tulerant forti nomen in astra inanum. [beatos,
Hos puer egregio simplex venerabar honore,
Cum legeret numeros prima juventa leves.
Nunc si Bernardo veteris præconia famæ,
Conturbemque meo fortia facta seni,
Quæ modo Threicio fuerant celeberrima cantu,
Visa puellari nunc mihi digna sono:
Fama vetus taceat, cedant veterumque triumphis,
Christigenam meritis sollicitare virum.
His etenim fictæ fuerat virtutis imago,
Huic arete (157) pleno pectore vera fuit.
Hic Marti et Phœbo gelidis libamina saxis
Obtulit, hic vero candida corda Deo.
Illi terrificis domuerunt barbara bellis
Mœnia, et ingenti tecta superba manu:
Hic vada tartarei domuit Phlegetontis, et omnes
Spiritu steterant ad data jussa chori.
Hi varios celebri subierunt Marte labores.
Pro patria pulchrum succubuisse rati:
Hic tulit assidua gelidos sub morte dolores,
Discissam cupiens conciliare fidem.
Illis falsus honos et inanis gloria famæ,
Solut at huic Christi causa laboris amor.
Forte triumphatis illi regionibus, ampla
Thesaurus patriæ dona dedere suæ:
Hic autem miseros moriens dat habere nepotes
Munera quæ nullo sunt moritura die.
Munera, quæ mores instauravere pudicos,
Hæc sunt quæ sacra scripserat ille manu
Sed quid ego Herculeas Pygmæis carmine vires
Assimilo, et Phario flumina parva mari?
Optima mutato reoetam præconia cantu,
Et, Pater, exemplo te meliore canam,
Nam tibi cur vanos ausim conferre Quirites,
Qui major quovis martyre sanctus eras?
Grande quidem fuerat ferro flammisque necari,
Nec tamen æternam deseruisse fidem.
Majus opus summo versari in culmine rerum,
Nec tamen ulla animos ambitione premi.
Majus opus vitæ rigidum tenuisse cacumen
Semper, et angustum religionis iter.
Bellaque spirituum telis agitata malignis
Majus opus forti corde tulisse fuit.
Fulmineos alii mirentur martyris arcus,
Laurentique avido quos tulit ore rogos.

(157) Virtus.

A Vulnera Chrysogoni jacent, Paulique catenas,
Euphemiæque truci membra resecta manu.
Mirenturque graves sanctorum funere pœnas,
Bella, crucem, gladios, verbera, tela, faces:
Solut inexhausto mirabor corde labores,
Quos Pater æterno raptus amore tulit.
Nam, si Christigenum cædes, tormenta, labores,
Colligit, et fusi sanguinis omne decus;
Cedent cuncta oneri, quod pertulit ille, beato,
Lapsuram cupiens sustinuisse domum.
Namque alii lacera senserunt carne dolores,
Hic autem medio vulnera corde tulit.
Ergo animus quantum membris generosior ipsis.
Martyribus tantum celsior ille fuit.

CAPUT VII.

B Pulchra commendatio scriptorum seu librorum
sancti Bernardi.

Postquam sancta polos, cœlique decemplicis orbis
Transeat, itque novem Virgo parensque choros,
Æthereamque potens sociis spectantibus arcem,
Regna tenet nullo destituenda die:
Humanis nunquam precibus nostræque salutis
Defuit, aut luteas spernere visa domos:
Sed potius summi moderata est Principis iras,
Spiculaque in nostros ejaculanda lares.
Auxilium sceleri visa est præstare nefando.
Sæpius, atque humiles consiliasse reos.
Illa dedit miseris veniam, totumque per orbem
Illius ex miti depluit ore favor.

C **1304** Innumeros etiam populos vix ægra trahentes
Ossa fame, immodicas jussit habere dapes.
Cumque foret Latias pestis malejacta per urbes
Curavit stygiis ulcera missa vadis.
Illius optatos toties experta favores
Testis adest tanti Brixia nostra (158) boni:
Brixia » quæ quondam populis lacerata malignis
Turgebat, medica non audeunda manu;
Brixia, quæ capitis medio confecta gerebat
Ulcera, quæ subitæ causa fuere necis.
Nunc autem Mariæ precibus adjuta triumphat,
Et peragit lætis otia grata choris.
Pulchraque præcipuum Mariæ testantia munus
Templa locat, Parii marmoris instar opus.
Hæc et plura parens Christi sanctissima nobis

D Contulit, in miseris officiosa preces.
Hoc tamen audenti liceat dixisse camœna,
Atque animi sensus exseruisse mei.
Humano nunquam generi, nostroque decori
Parthenice tantum muneris alma dedit,
Quantum grata suo nuper cum munere nobis
Protulit hæc brevibus scripta legenda notis.
Protulit ipsa quidem, proprio nam Diva clienti
Jussit, ut egregii quæreret orsa senis.
Jussit, et ecce novum fuerant quæ sparsa per orbem
Scripta, volens uno margine cuncta leges.
Scripta triumphales cœli reserantia valvas,
Scriptaque communi suscipienda manu.

(158) Hinc conjicere licet, Philotheum Brixiansem,
aut certe Italum fuisse.

Omnis namque datis ætas, sexusque libellis
Perfruitur, Latio si tamen ore sonat.
Quisquis ades, si forte tuæ tibi cura salutis,
Hæc fuerint animæ grandia dona tuæ.
Si cupis optata connubia ducere prole,
Atque maritali tradere colla iugo:
Hic potes egregios morum decerpere fructus
Qui tribuant nativis nomina rara tuis.
Si tamen eloqui tantum tibi cura nitentis,
Hic fuit eximio non Cicerone minor.
Quod si forte pio juvat indulgere labori,
Et populos Christi jussa docere rudes:
Hic documenta tibi varias spargenda per urbes
Collige, quæsitus hic meliora dabit.
Cum voluit placido demulsit pectora sensu,
Cum voluit rigido terruit ore reos.
Quod si cœlitibus juvat indulgere tuendis,
Tutius atque humili delituisse casa:
Hic tibi præcipuo semper venerandus honore
Auctor, et æterno dignus amore coli,
Hunc relegens summo lætus spatiabere cœlo,
Et poteris stygios tristis adire lacus.
Ante oculos nostri pinget tibi Principis ortus,
Et pastoralis numina nata domo

A Hinc atque hinc dulci resonat modulamine Jesus,
Et Maria illustri nomina culta sono.
Candidat tartareo statuisse ex hoste trophæa,
Anguigerumque docet dissecuisse caput.
Et quibus ille dolis miseros, quibus artibus alter
Decipiat pascens sancta per arva pecus.
Qui legit, expleri nequit, ardescitque legendo,
Et dolet assueti cum venit hora cibi.
Efficiunt animos aliorum scripta lumentes,
Et nimium sparsis luxuriare comis.
Hæc autem mundo Paraclitum in pectore condent,
Accendantque novis frigida corda focis.
Hæc tibi marmoreo lacrymas de pectore dulces
Elicient, animæ gaudia summâ volum.
B Denique cuncta novi veterisque volumina sensus
Solut hic eximia continet arte liber.
Hæc igitur toto, monachi, contendite cursu
Arripere et tacito condite dicta sinu:
Ut vos sidereum faciant conscendere culmen,
Cœlestesque inter regna tenere choros.
Vos quoque, Christigenæ, genus immortale, clientes,
Parthenicum medio figite corde senem:
Ut cœli terræque graves eliminet iras,
Et reseret clausi limina celsa poli.

NICOLAUS HACQUEVILLE

SACRI SENATUS PARIENSIS PRÆSES ÆQUISSIMUS,

DE LAUDIBUS S. BERNARDI, ET SITU CLARÆ-VALLIS.

1305 Abdita vallis erat, mediis in montibus alto
Et nemore et viridi tunc adoperta rubo
Hanc Claram-Vallem merito dixere priores,
Mutarunt nomen, Vallis amara, tuum.
Quem licet umbrosi circumdant undique montes,
Nulla tamen toto clarior orbe fuit.
Hanc Alba irriguus mediam perlabitur amnis
Fons tibi perpetuo munere donat aquam.
Ad quam, dive pater, primum, Bernarde, colendam
Mitteris: illo jam tempore tantus eras.
Nondum difficilis juveniles liquerat annos
Mens tamen in tenera carne senilis erat.
Tunc fuit incultis hæc vallis consita dumis;
Tunc ibi non domitæ delituere feræ.
Ilo silvestres produxit tempore fructus:
Viticolæ nulli, nullus arator erat.
Nullæ hominum sedes, vetus hæc spelunca latronum:
Nullus in hac poterat carpere tutus iter.
At postquam Claram-Vallem, Bernarde, petisti,
Et statuis sedes fratribus ipse tuis:
Tunc subito, antiquam mutarunt omnia formam,
Aspera quæ fuerant, fertiliora facis.
Vallis et in medio cellas, Christique dicatam
Ecclesiam, adductis fratribus ædificas.
Instruis angelicam hos in terris ducere vitam,

C Psallere divinas nocte dieque preces.
Protinus immensum discurrat fama per orbem,
Bernardusque pater cuncta per ora volat.
Undique concurrunt pueri, juvenesque, senesque,
Flectere ad imperium colla superba tuum.
Non illos reinent matres, non mollior ætas,
Non timet austeras alba senecta vias.
Non illos remorantur opes, non denique vana
Quæ venit a clero sanguine nobilitas.
Ipseque mundanos spernens Henricus honores,
Cujus erat frater Gallica sceptra tenens:
Qui licet iste foret regali sanguine cretus,
Se tamen imperio subdidit ille tuo.
D Omnia regna tuo nutu, Bernarde, regebas
Tantum virtuti tunc adhibetur honos.
Si qua inter magnos fuerat discordia reges,
Omnia sunt voto conciliata tuo.
Tunc etiam insani rabies vesana Leonis
Vexabat rapidis dentibus Ecclesiam.
Sed tua pestiferas fregit prudentia vires,
Et finem tantis cladibus imposuit.
Testis Aquitanas regnans Guillelmus in urbes,
Dum, Bernarde, tuos concidit ante pedes,
Tu quoque fraternas acies dispergis in orbem,
Nullaque terra tuis fratribus absque patet.

Sive ea purpureos tellus quæ tendit ad ortus,
 Quæque sub occiduo sole relicta jacet,
 Quæcumque aut gelidas terræ flectuntur ad Arctos,
 Quæve sub australi noscitur esse polo.
 Aut ea quæ extremos nutrit populo: a Britannos
 Insula, quæ Oceano cingitur ampla mari,
 Quam longe Europæ tenduntur denique fines,
 Exquirunt fratres omnia regna tuos.
 Omnia non possunt nunc carmina nostra notare:
 Hæc pauca ex multis disseruisse sat est.
 Nam gravis hæc nostras superat provincia vires,
 Vena cui fluitat suavior, ille canat,

A Hæc mihi sufficiat raptim tetigisse canendo;
 Non facit ad tantum nostra camœna virum.

AD CLARÆ-VALLENSIS.

Post præcepta Patris, præsens dum vita superstes,
 Pergite; nam tacito jam fugit illa pede.
 Nec vos poeniteat mundi sprevisse ruentis
1306 Tractandas parvo tempore delicias.
 Tristia quæ modo sunt quæcunque, et amara videntur,
 Gaudia post mortem non peritura parant.
 Post lacrymas, gemitus, longa et suspiria vallis,
 In montem excelsum vos trahet ipse Deus.

CARMEN ENCOMIASTICUM

in vitam et obitum B. Bernardi Claræ-Vallensis cœnobii primi abbatis.

AUCTORE BAPTISTA MANTUANO.

(Ex VIII Pastorum.)

Bernardi lux festa venit celeberrima Belgis.
 Belga fuit, sex germanos, unamque sororem
 Traxit ad obsequium Christi. Deus omnibus unum
 Inspiravit opus, vitæ genus omnibus unum,
 Mater adhuc prægnans vidit per somnia, crebris
 Se gestare utero catulum latratibus acrem.
 Sic Deus ostendit, venturi qualia partus
 Ora et corda forent contra genus omne malorum.
 Ipse pudicitiam coluit, muliebria passus
 Bella tamen juvenis, roseo quia candidus ore,
 Corda paroxysmiis gravibus torquebat, et igne
 Quo Venus accendit teneras incesta medullas,
 Cum peteret Celtas, et nox jam pallida cœlum
 Clauderet, hospitium subit: temeraria noctu
 Hospita sopito juveni petulanter adhæsit,
 Admovitque latus lateri. Scelus ille repente
 Horruit, et magno sociis clamore vocatis
 Nequitiam facto vicit terrore furentem.
 Ingens forma malum, quo nulla nocentior herba
 Per juga Thessaliæ legitur, per Phasidis arva.
 Tradidit ingenium sacris sermonibus, omne
 Quod docuit Christus, quod prædixere prophetæ,
 Quod didicit Moyses Panchæo in vertice, secum
 Assiduo meditans, sine præceptoribus ullis
 Sciit, ei idcirco silvas habuisse magistra.

B Se dicebat; inops vixit: sed munda volebat
 Vestimenta, situm damnans, sordemque perosus.
 Id curæ quod vulgus habet pro corpore, solam
 Transtulit ad mentem, vitiorum acerrimus hostis.
 Si populis certamen erat, discordia regnis,
 Bernardus pacator erat, legatus ad urbes
 Ibat, et ad reges odium fracturus et iram,
 Munere fungentem tali videre Alemanni.
 Videre Insubres quodam, videre Aquitani.
 Si quando in dubiis nutabant pectora rebus,
 Ipse erat interpretes ducens mortalia corda
 De tenebris ad lumen, uti solet ignea lampas
 Longinqua de turre micans adducere noctu
 Turbine jactatos secunda ad littora nautas.

C Prodigis, quot vix numero comprehendere fas est,
 Claruit, occultas hominum cognoscere curas,
 Pellere avernales genios, curare jacentes
 In languore potens: ideoque impleverat orbem
 Fama Viri, nomenque volans peregrina per ora,
 Sex decies fundasse decem Cistercia tecta,
 Dicitur: unius valuit prudentia tantum.
 Sacra igitur meritis hujus vigesima tanti
 Est aurora patris, qua sese in summa recepit
 Limina supremi quod continet omnia cœli.

S. BERNARDI EPITAPHIUM,

Auctore Adamo de Sancto-Victore.

Claræ sunt Valles sed claris Vallibus Abbas
 Clarior his clarum nomen in orbe dedit,
 Clarus avis, clarus meritis, et clarus honore,
 Claruit eloquio, religione magis.
 Mors est clara, cinis clarus, clarumque sepulcrum:
 Clarior exsultat spiritus ante Deum.

Martyrio Magni celebrato, magnus ad ipsum
 Colligitur Martyr; par sine morte pari.

In manuscripto codice Aquicinctensi legitur carmen sic inscriptum: « Venerabili abbati Claræ-Vallensi Bernardo, Anselmus, in laudem Claræ-Vallensis, sub hoc initio:

Vallis deveixa, quam mons deveixus opacat.

DESCRIPTIO

POSITIONIS SEU SITUATIONIS MONASTERII CLARÆ-VALLENSIS.

Si situm Claræ-Vallis nosse desideras, hæc tibi scripta sint pro speculo. Duo montes non longe ab abbacia habent initium, qui primo angustæ vallis interjectione distincti, quo magis ad abbaciam appropiant, majore hiatu fauces dilatant: quorum alter alterum abbatiæ latus dimidium, alter totum occupat. Alter fecundus **1307** vinearum, alter frugum fertilis, jucundum visui, et usui commodum ministerium præbet: dum per deveixa latera in altero crescit quod comedatur; quod bibatur, in altero. In summis montium frequens monachis labor est, amœnus quidem et quiete jucundior, ramale vetus colligere, et colligare fasciculos ad comburendum. Squalentes extirpare dumos, et solis aptos ignibus aptare, eruderare sentes, evellere, destruere, perdere (ut secundum Salomonem dicam) spuria vitulamina (*Sap.* iv, 3), quæ crescentium arborum vel ligant ramos, vel radices suffodiunt, ne impediatur rigida quercus sublimes salutare sidera vertice, tilia mollis brachia explicare, fissilis et flexilis fraxinus libere se in altum extendere, patulave fagus in latum expandere.

Porro abbatiæ pars posterior in latam desinit planitiem, cujus partem non modicam murus occupat, qui abbaciam diffuso cingit ambitu. Intra hujus septa multæ et variæ arbores variis fecundæ fructibus instar nemoris pomarium faciunt: quod infirmorum cellæ contiguum, infirmitates fratrum non mediocri levat solatio, dum spatiosum spatiantibus præbet deambulatorium, æstuantibus quoque suave reclinatorium. Sedet ægrotus cespitem in viridi, et cum inclementia canicularis immiti sidere terras excoquit, et siccæ flumina, ipse in securitatem et absconsionem et umbraculum diei ab æstu, fronde sub arborea ferventia temperat astra: et ad doloris sui solatium, naribus suis graminæ redolent species. Pascit oculos herbarum et arborum amœna viriditas, et pendentes ante se, atque crescentes immensæ ejus deliciae, ut non immerito dicat: *Sub umbrâ arboris illius, quam desideraveram, sedi, et fructus ejus dulcis gutturi meo* (*Cantic.* ii, 3). Aures suavi modulamine demulcet pictarum concentus avium: et ad unius morbi remedium, divina pietas multa procurat solatiâ, dum aer nitida ridet serenitate,

terra fecunditate spirat, et ipse oculis, auribus, naribus, colorum, canorum, odorum delicias haurit.

Ubi pomarium desinit, incipit hortus intercis distinctus areolis, vel potius divisus rivulis intercurrentibus. Nam licet aqua dormitans appareat, pigro tamen decurrit elapsu. Pulchrum et hic infirmis fratribus præbetur spectaculum, dum super viridem puri gurgitis marginem sedent, vitrea videre sub unda pisciculos ludere, et natatu obvio militarem repræsentare congressum. Aqua hæc piscibus alendis, et rigandis oleribus duplici ministerio servit: cui Alba, famosi nominis fluvius, indefesso meatu fomenta ministrat. Hic per multas abbatiæ officinas transitum faciens, ubique pro fideli obsequio post se benedictionem relinquit: qui ad hoc cum multo quidem labore conscendit, non integer, nec tamen otiose pertransit. Ipse quidem mediam vallem flexuosum intersecans, per alveum, quem non natura, sed fratrum industria fecit, dimidium sui mittit in abbaciam, quasi ad salutandum fratres, et se, quod totus non venerit, excusandum, quippe qui totius capax canale non invenit. Et si forte amnis ipse inundans impetuoso excursu proruit, objectu muri retroactus subitus quo eum necesse est fluere in se ipsum recurrit, et refluxum denuo defluus amplexatur. Intromissus vero quantum murus, portarii vice, permisit, primum in molendinum impetum facit, ubi multum sollicitus est, et turbatur erga plurima, tum molarum mole far comminuendo, tum farinam cribro subtili segregando a furfure.

Hic jam vicina domo caldariam implet, se igni coquendum committit, ut fratribus potum paret, si forte sterilis vindemia cultoris industriæ non bene responderit, et defectu sanguinis uvæ, de filia fuerit festuæ supplendus. Sed nec sic se absolvit. Eum enim ad se fullones invitant, qui sunt molendino confines, rationis jure exigentes, ut sicut in molendino sollicitus est, quo fratres vescantur, ita apud eos paret, quo et vestiantur. Ille autem non contradicit nec quidquam eorum negat quæ petuntur: sed graves illos, sive pistillos, sive malleos dicere mavis, vel certe pedes ligneos (nam hoc nomen saluoso fullonum negotio magis videtur congruere)